УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини
вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, тел. (044) 298-70-33 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

Міністерство юстиції України

Офіс Генерального прокурора
(до відома)

ПОДАННЯ
Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
(*згідно з частиною 3 статті 15 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»)*

Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я є найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини і громадянина закріплено у Розділі II Конституції України та, відповідно до статті 22 Основного Закону України, не є вичерпними, гарантуються і не можуть бути скасовані.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Уповноважений здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, метою якого є:

захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;

додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина у відносинах, що виникають між юридичними особами публічного та приватного права, а також фізичними особами, які перебувають на території України, у випадках, передбачених окремим законом;

запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;

сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність до Конституції України, міжнародних стандартів у цій сфері.

Статтею 5 Загальної декларації прав людини, статтею 3 Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, статтею 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, статтею 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, статтею 28 Конституції України визначено, що ніхто не

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11581.2/25/39.1 від 16.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 16.07.2025 18:46
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

У статті 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання передбачено, що жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань.

Мною, у зв'язку із здійсненням на підставі статей 13 та 19[1] Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захисту прав кожного на території України, виконанням функцій національного превентивного механізму (далі – НПМ) відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, виявлено грубі порушення прав людини у діяльності державної установи «Крюковська виправна колонія (№ 29)» (далі – ВК, виправна колонія, установа), у якій на час відвідування групою НПМ, 27 травня 2025 року, утримувалось 212 засуджених.

Установа є виправним закладом мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання (для чоловіків, вперше засуджених за злочини, вчинені з необережності), у якій також створено дільницю для тримання осіб, засуджених до обмеження волі.

Відповідно до вимог статті 61 Кримінального кодексу України (далі – КК України), покарання у виді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу (виправних центрах) без ізоляції від суспільства.

Згідно зі статтею 16 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України), виправні центри виконують покарання у виді обмеження волі стосовно осіб, засуджених за кримінальні проступки та нетяжкі злочини, а також засуджених, яким даний вид покарання призначено відповідно до статей 82, 389 КК України.

Пунктом 1 розділу XXVIII Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5 (далі – ПВР УВП) встановлено, що межа виправного центру проходить по межі населеного пункту, але в радіусі не більше 5 кілометрів від установи. У той же час, у виправній колонії особи, засуджені до обмеження волі, фактично позбавлені можливості залишати межі дільниці.

Зазначене може розцінюватися як погіршення умов тримання осіб, засуджених до обмеження волі або як незаконне позбавлення їх волі.

Таким чином, перебування осіб, засуджених до обмеження волі, у виправній колонії суттєво обмежує їхні права на вільне пересування, контакти із зовнішнім світом, гідне поводження тощо.

Тож таке обмеження прав з часом виступатиме приводом до подання заяв проти України до Європейського суду з прав людини через недотримання вимог

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11581.2/25/39.1 від 16.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 16.07.2025 18:46
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у якій зазначено, що кожен має право на свободу та особисту недоторканність.

Частина 1 статті 8 КВК України гарантує засудженим право на гуманне ставлення та повагу до людської гідності. Засуджені не повинні підлягати жорстокому, нелюдському або такому, що принижує їх гідність, видам поводження і покарання.

Незважаючи на це, в установі наявні камерні приміщення дисциплінарного ізолятора (далі – ДІЗО), які передбачені лише для одиночного тримання, що може вважатись як засіб додаткового покарання або психологічного тиску на засуджених.

Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (далі – Європейський комітет) у 21-й Загальній доповіді [CPT/Inf (2011) 28] зазначає, що одиночне ув'язнення може мати надзвичайно руйнівні наслідки для психологічного та фізичного здоров'я для утримуваних осіб. Крім того, таке тримання може створювати умови для навмисного жорстокого поводження із засудженими.

Європейський комітет підкреслює, що одиночне ув'язнення повинно застосовуватись у виняткових випадках, як крайній захід і протягом якомога коротшого часу.

У дисциплінарних приміщеннях установи подовжують зберігатися засоби для фіксації відкидних ліжок до стін, що створює ризик зловживань з боку працівників установи та може виступати додатковим каральним елементом під час відбуття дисциплінарного стягнення, так як засуджені можуть позбавлятися можливості сидіти чи лежати на ліжку впродовж дня. Слід зазначити, що з 2015 року норму, яка передбачала фіксацію до стін відкидних ліжок у дисциплінарних приміщеннях на денний час, виключено з нормативно-правових актів, які визначають порядок функціонування виправних колоній.

Під час відвідування установи групою НПМ встановлено, що у камерних приміщеннях ДІЗО, а також у житлових приміщеннях дільниці карантину, діагностики і розподілу (далі – КДіР) та деяких відділень соціально-психологічної служби (далі – СПС) здійснюється цілодобове відеоспостереження за засудженими.

Європейський комітет у своїх доповідях постійно наголошує, що застосування цілодобового відеоспостереження у житлових або камерних приміщеннях суттєво порушує право на приватне життя і робить режим тримання ще більш суворішим.

У своїх рішеннях Європейський суд з прав людини зазначає, що цілодобове відеоспостереження у камерних приміщеннях за ув'язненими та засудженими є порушенням вимог статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (наприклад, справа «Van der Graaf against the Netherlands» (заява № 8704/03).

Під час проведення конфіденційного спілкування із засудженими встановлено, що адміністрація установи використовує їх працю у їдальні без оплати праці та належного документального оформлення.

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11581.2/25/39.1 від 16.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 16.07.2025 18:46
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

Відповідно до пункту 3.1 Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 07.03.2013 № 396/5 (далі – Інструкція про працю), праця здійснюється на добровільній основі на підставі договору цивільно-правового характеру або трудового договору, який укладається між засудженим та фізичною особою-підприємцем або юридичною особою, для яких засудженими здійснюється виконання робіт чи надання послуг.

Так, двоє засуджених, які працюють у їдальні, не отримують заробітну плату, оскільки залучаються до виконання робіт безоплатно, нібито відповідно до вимог пункту 5 статті 118 КВК України.

Тривалість робочого дня таких працівників у годинному вимірі не відрізняється від тривалості робочого дня тих засуджених, які за свою роботу отримують заробітну плату.

Слід зауважити, що період працевлаштування таких засуджених не зараховується до стажу роботи, що позбавляє їх права на пенсійне забезпечення у майбутньому та унеможливлює застосування умовно-дострокового звільнення, для якого обов’язковим критерій є сумлінне ставлення до праці.

У строкових трудових договорах, які укладаються із засудженими, не передбачено належних умов праці. Зокрема не зазначається: місце роботи, трудові функції, які зобов’язаний виконувати працівник (посада та перелік посадових обов’язків), визначене робоче місце, правила внутрішнього трудового розпорядку та тривалість відпочинку. Зазначене є порушенням правил внутрішнього трудового розпорядку, які передбачені пунктом 3.1 розділу III Інструкції про працю.

У ході відвідування представниками групи НПМ камерних приміщень ДІЗО встановлено недостатній рівень штучного освітлення.

У камерних приміщеннях показник загального освітлення був у межах від 10 до 25 lux, при тому, що згідно вимог додатку Ж «Нормативні показники освітлення приміщень житлових будівель», ДБН В.2.5-28:2018 «Природне і штучне освітлення», затверджених наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 03.10.2018 № 264, освітленість робочих поверхонь спальних, житлових кімнат має складати 150 lux.

Під час спілкування з працівниками установи встановлено, що незважаючи на наявність обладнаного приміщення перукарні у лазні, вона не функціонує у зв’язку з відсутністю кваліфікованого працівника.

Зазначене є порушенням пункту 1.2 розділу I Положення про організацію лазне-прального обслуговування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 08.06.2012 № 849/5 (далі – Положення про лазне-пральне обслуговування), що передбачає надання перукарських послуг в установах виконання покарань.

У третій Загальній доповіді Європейського комітету [CPT/Inf (93) 12] зазначено, що під час позбавлені волі особи повинні мати можливість доступу до

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11581.2/25/39.1 від 16.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 16.07.2025 18:46
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

лікаря в будь-який час, незалежно від режиму їхнього утримання, а медичне обслуговування повинне бути організоване у такий спосіб, щоб запити стосовно лікарської консультації виконувались без непотрібних затримок.

Під час відвідування фельдшерського пункту № 29 філії Державної установи «Центр охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України» в Полтавській області (далі – фельдшерський пункт) встановлено порушення вимог пункту 4 розділу I Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі, затвердженого наказом Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров’я України від 15.08.2014 № 1348/5/572 (далі – Порядку надання медичної допомоги), який передбачає обов’язкову наявність цілодобового чергування медичних працівників у закладах охорони здоров’я, що функціонують у складі кримінально-виконавчих установ. Зазначена вимога зумовлена необхідністю забезпечення безперервного надання медичної допомоги засудженим, включаючи невідкладні випадки.

Так, у фельдшерському пункті відсутні чергування медичного персоналу у вихідні дні, і у разі виникнення екстрених ситуацій, травм або інших критичних випадків, засуджені залишаються без належної та своєчасної медичної допомоги, що може становити загрозу їх життю та здоров’ю.

Також під час спілкування з персоналом установи групою НПМ встановлено, що медичні працівники фельдшерського пункту не здійснюють тілесний огляд засуджених під час відвідування лазні. Зазначене підтверджується відсутністю журналу обліку проведення тілесних оглядів у лазні, який передбачений додатком 6 Положення про лазне-пральне обслуговування.

Невиконання обов’язку щодо проведення тілесного огляду може свідчити про відсутність належного медичного нагляду за станом здоров’я засуджених, що створює ризики невиявлення фактів катувань та жорстокого поводження, завданих як іншими засудженими, так і персоналом установи.

У лазне-пральному комплексі дезінфекційна камера для обробки одягу та постільних речей перебуває у непрацюючому стані, що є порушенням вимог пункту 1.2 розділу I Положення про лазне-пральне обслуговування, яким передбачено дезінфекцію верхнього одягу, натільної та постільної білизни, постільних речей (ковдр, матраців, подушок), рушників для забезпечення належного санітарно-епідемічного режиму в установі.

У порушення вимог пункту 6 розділу II ПВР УВП, у деяких камерних приміщеннях ДІЗО відсутня наочна інформація із зазначенням номерів телефонів «гарячих ліній», поштових та електронних адрес Міністерства юстиції України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Європейського суду з прав людини, Державного бюро розслідувань, Офісу Генерального прокурора, обласної і окружної прокуратур, а також місцевого центру з надання безоплатної правничої допомоги.

Відповідно до частини 5 статті 110 КВК України, засудженим надається право користуватися глобальною мережею Інтернет, у тому числі під час перебування в стаціонарних закладах охорони здоров'я.

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11581.2/25/39.1 від 16.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 16.07.2025 18:46
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

Однак, у порушення вимог Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 19.10.2017 № 3233/5 (далі – Порядок надання доступу до Інтернету), фактичний доступ до Інтернету в установі не забезпечено. Зокрема, Wi-Fi роутери, розміщені у житлових приміщеннях, перебувають у несправному стані, а в інтернет-класі наявний лише один придатний до використання комп'ютер, що є недостатньо для забезпечення потреб усіх засуджених.

Згідно із частиною 1 статті 107 КВК України засуджені, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, мають право одержувати освіту відповідно до національного законодавства. Однак, у виправній колонії не надаються освітні послуги засудженим, які не мають базової загальної середньої освіти, у зв'язку з відсутністю школи та/або угоди про надання освітніх послуг навчальним закладом, розміщеним у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Відповідно до частини 2 статті 3 Закону України «Про освіту», в Україні створюються рівні умови доступу до освіти, ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти.

Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак.

Крім того, за практикою Європейського суду з прав людини, особи, позбавлені волі на законних підставах, продовжують користуватись усіма основоположними правами і свободами, гарантованими Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Одним із таких є право на освіту, гарантоване статтею 2 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, де зазначено, що нікому не може бути відмовлено у праві на освіту.

Таким чином, відсутність можливості здобувати базову загальну середню освіту у виправній колонії є порушенням як національного законодавства, так і міжнародних зобов'язань України у сфері захисту прав людини.

Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», особи з інвалідністю в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Згідно зі статтею 30 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», житло (жиле приміщення), займане особами з інвалідністю або сім'ями, у складі яких вони є, під'їзди, сходові площадки будинків, в яких мешкають особи з інвалідністю, мають відповідати вимогам щодо безперешкодного доступу та бути пристосованими до потреб таких осіб.

Поряд з цим, групою НПМ встановлено, що житлові приміщення, їдальня та інші об'єкти інфраструктури установи не обладнані спеціальними засобами,

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11581.2/25/39.1 від 16.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 16.07.2025 18:46
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

які забезпечують вільний доступ для маломобільних груп населення.

Слід зазначити, що в установі станом на 27.05.2025 перебувало 19 осіб з інвалідністю, які не мають можливості без сторонньої допомоги потрапити до вищезазначених приміщень. У результаті цього, пересування осіб з інвалідністю здійснюється за умови їх підтримки іншими засудженими або персоналом установи.

У ході вивчення штатного розкладу установи, яким затверджено граничну чисельність працівників виправної колонії, групою НПМ встановлено, що у ВК за штатом передбачено лише 82 посад працівників, які мають забезпечувати належні умови для функціонування виправної колонії.

Для прикладу, здійснення нагляду за засудженими забезпечується молодшими інспекторами відділу нагляду і безпеки, які заступають на добове чергування у кількості 10-12 осіб.

Слід зазначити, що під час відвідування вказані працівники одночасно здійснювали нагляд за засудженими на трьох контрагентських об’єктах, трьох лікувальних закладах, у яких проходять стаціонарне лікування засуджені, а також на внутрішніх постах установи.

Під час проведення спілкування із працівниками установи встановлено, що вони регулярно залучаються до несення служби увесь день, навіть після завершення добового чергування.

Штатний розклад установи був затверджений у 2018 році при утримуванні в установі 90 засуджених і з того часу не переглядався з урахуванням збільшення чисельності засуджених більш ніж у два рази.

У своїх доповідях за результатами візитів до пенітенціарних установ України Європейський комітет неодноразово наголошував, що значне робоче навантаження значно знижує можливість персоналу підтримувати безпосередній контакт із засудженими, сприяє зростанню напруги у відносинах між персоналом і ув’язненими, а також призводить до практики неформального контролю через «днювальних» (тобто самих засуджених).

Європейський комітет закликав владу України без подальших затримок зробити кроки для перегляду комплектування персоналом пенітенціарних установ, з метою забезпечення більшої присутності охоронців у житлових та робочих приміщеннях, що є ключовим елементом гарантій безпеки та дотримання прав людини.

У період з 16 по 27 жовтня 2023 року делегація Європейського комітету здійснила візити до пенітенціарних установ України. За його підсумками була складена Доповідь [CPT/Inf (2024) 20], у якій надано рекомендації щодо покращення захисту осіб, які позбавлені волі, від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижує гідність, видів поводження чи покарання.

Серед іншого, Європейський комітет рекомендував припинити практику 24-годинних змін для персоналу, оскільки такий графік роботи негативно впливає на фізичний і психологічний стан працівників, що може, у свою чергу, позначатися на поводженні із засудженими.

При вивчені групою НПМ робочих відомостей встановлено, що працівники

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11581.2/25/39.1 від 16.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 16.07.2025 18:46
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

відділу нагляду і безпеки установи працюють за графіком «доба через дві доби», тобто несуть службу впродовж 24 годин.

Такий режим призводить до синдрому постійної втоми, емоційного виснаження, зниження професійної витривалості персоналу та, як наслідок, зростання напруги у взаємовідносинах між засудженими та працівниками установи.

На підставі викладеного, з метою усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина, обумовлених діями або бездіяльністю персоналу установи, а також приймаючи до уваги те, що:

відповідно до підпункту 2^7 пункту 3 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228, Міністерство юстиції України забезпечує контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та узятих під варту осіб,

керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 13, 15, 16, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

ВИМАГАЮ:

1. Розглянути подання та вжити заходів, спрямованих на усунення порушень, виявлених у державній установі «Крюковська виправна колонія (№ 29)», зокрема:

1.1. Проаналізувати виявлені порушення у діяльності установи, розробити та реалізувати відповідний план заходів щодо їх усунення та недопущення у подальшому;

1.2. Припинити практику розміщення осіб, засуджених до обмеження волі, у закритих установах, з урахуванням можливості їх розміщення в межах населеного пункту або на відстані не більше 5 кілометрів від нього;

1.3. Переглянути штатну чисельність установи з урахуванням фактичного навантаження на одного працівника, виходячи з обсягу виконуваних службових обов’язків та завдань;

1.4. Вирішити питання щодо забезпечення цілодобове чергування медичного персоналу фельдшерського пункту, відповідно до вимог пункту 4 розділу I Порядку надання медичної допомоги, з метою гарантованого надання невідкладної допомоги засудженим у будь-який час;

1.5. Забезпечити проведення медичними працівниками тілесного огляду засуджених, у тому числі з фіксацією наявних тілесних ушкоджень;

1.6. Вжити заходів щодо припинення практики застосування одиночного тримання;

1.7. Вжити заходів щодо демонтажу пристроїв фіксації відкидних ліжок до стін у дисциплінарних приміщеннях;

1.8. Забезпечити неухильне дотримання вимог трудового законодавства України та захисту трудових прав працевлаштованих засуджених;

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11581.2/25/39.1 від 16.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 16.07.2025 18:46
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400

1.9. Вжити заходів щодо обладнання та використання системи відеоспостереження в установі з урахуванням вимог практики Європейського суду з прав людини;

1.10. Вжити заходів щодо забезпечення належного рівня штучного освітлення у камерних приміщеннях ДІЗО;

1.11. Забезпечити функціонування перукарні у лазне-пральному комплексі установи;

1.12. Вжити заходів щодо забезпечення функціонування дезінфекційної камери;

1.13. Розмістити у дисциплінарних приміщеннях виправної колонії наочну інформацію, яка передбачена пунктом 6 розділу II ПВР УВП;

1.14. Забезпечити надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет відповідно до вимог Порядку надання доступу до Інтернету;

1.15. Забезпечити засуджених осіб правом на доступ до освіти;

1.16. Організувати створення належних умов для реалізації права маломобільних груп населення на безперешкодний доступ до приміщень, у яких вони перебувають;

1.17. Вирішити питання щодо припинення практики залучення працівників відділу нагляду і безпеки до несення служби за графіком «доба через дві доби».

2. У спосіб, передбачений чинним законодавством, вжити заходів щодо притягнення винних службових осіб до відповідальності.

Про результати розгляду подання та вжиті заходи прошу повідомити мене у місячний строк.

Звертаю увагу, що відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльності Уповноваженого з метою протидії передбачають відповідальність згідно з чинним законодавством.

Додаток: звіт за результатами відвідування державної установи «Крюковська виправна колонія (№ 29)» на 13 арк. в 1 прим.

Уповноважений Верховної Ради
України з прав людини **Дмитро ЛУБІНЕЦЬ**

Потапович Павло (050)-967-95-51

UB
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
№11581.2/25/39.1 від 16.07.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 16.07.2025 18:46
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400